

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ (Proceedings) ครั้งที่ 10 เรื่อง “เอกบุรุษลันนา ครุบาบุคคลสำคัญของโลก”
“Ekkaburut Lanna The Great Kruba; One of the World's” Great Personalities” วันที่ 2 มีนาคม 2567

ภาวะผู้นำเชิงบารมีของครุบาศรีวิชัย Charismatic leadership of Kruba Srivichai

พรชัย สารสุวรรณ Pornchai Sarasuwan

สำนักงาน การไฟฟ้าจังหวัดอุทัยธานี

Provincial Electricity Authority Uthai Thani Province

สามารถ บุญรัตน์ Samart Boonrat

เสนห์ ใจสิทธิ์ Sane Jaisit

วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Lamphun Buddhist College

sboonrut@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ภาวะผู้นำเชิงบารมีของครุบาศรีวิชัยที่สามารถยกระดับความเชื่อมั่นให้กับประชาชนอย่างสูงสุด เป็นศูนย์กลางของความเชื่อถือ เชื่อมั่น เชื่อใจในฐานะเป็นบุคคลเชิงอุดมคติที่สามารถเป็นแบบอย่างของการครองตน ครองคน และครองงานผ่านอิทธิพลต่อการกระทำทางสังคมให้เกิดความสำเร็จอย่างมาก เช่น การบูรณะซ่อมแซมวัดต่าง ๆ มากมาย การส่งเสริมเรื่องการปฏิบัติธรรม การศึกษา การพัฒนาสังคมด้านต่าง ๆ ที่อาศัยความศรัทธาของประชาชนภาคเหนือจนนำไปสู่ความไว้วางใจและมีอำนาจการสั่งการได้อย่างตามสั่งจะวาจาที่อยู่ในฐานะพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ทั้งนี้การทำงานต่าง ๆ ดังกล่าวได้เป็นบทพิสูจน์ความเป็นตัวตนคนต้นแบบให้กับพระสงฆ์รุ่นหลังได้น้อมไปปฏิบัติทั้ง ปฏิภา การรักษาพระวินัย การอาศัยเพศสมณะอย่างสมณะสารูปอันดี ดังนั้น ครุบาศรีวิชัยจึงมีความบริบูรณ์ได้บารมีธรรมหลายประการ ได้แก่ 1) ความเป็นผู้มีจิตใจมั่นคงเชื่อมั่นในตนเองอย่างสูงสุด 2) มีภาวะทางอุดมคติในการทำงานอย่างแรงกล้าต่อสิ่งใด ๆ ทั้งหลาย 3) ความเป็นผู้ที่ยึดมั่นในการหลักการปฏิบัติตนทั้งพระวินัย และพระธรรม 4) ภาวะการสร้างความมั่นใจให้กับประชาชนหรือผู้ตาม 5) ภาวะการคิดและตัดสินใจตั้งอยู่บนฐานที่เป็นประโยชน์แก่พระพุทธศาสนาและประชาชน 6) ความเป็นผู้ที่ยึดเอาความสำเร็จชีวิตเพศสมณะอย่างสมบูรณ์แบบมากที่สุด และ 7) ความสามารถในการสร้างพลังทางสังคมได้อย่างอัศจรรย์

คำสำคัญ : ภาวะผู้นำเชิงบารมี, ครุบาศรีวิชัย.

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ (Proceedings) ครั้งที่ 10 เรื่อง “เอกบุรุษล้านนา ครูบาบุคคลสำคัญของโลก”
“Ekkaburut Lanna The Great Kruba; One of the World's” Great Personalities” วันที่ 2 มีนาคม 2567

Abstract

This article aims to analyze the charismatic leadership of Kruba Srivichai that was able to raise the confidence of the people to the highest level. Being a center of trust, confidence, trust as an ideal person who can be an example of how to control oneself, control people, and control work through influencing social actions to great success, such as renovating and repairing many temples, promoting Concerning Dhamma practice, education, social development in various aspects that rely on the faith of the northern people leading to trust and authority to command according to the truth spoken as monks in Buddhism. All such work has proven to be a role model for the next generation of monks to practice in both the Patipāḍa and the maintenance of the Vinaya. Relying on the monastic sex in a good ascetic form, Kruba Srivichai therefore has the perfection of many virtues, including 1) being a person with a stable mind and the utmost confidence in himself 2) having the right attitude to work Enthusiasm towards anything. 3) Being a person who adheres to the principles of conduct in both the Vinaya and the Dhamma. 4) Conditions that create confidence in the people or followers. 5) Conditions of thinking and making decisions based on that is beneficial to Buddhism and the people; 6) being a person who adheres to the most perfect monastic sexual life; and 7) being able to create miraculous social power

Key words: Charismatic leadership, Kruba Srivichai.

บทนำ

การที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยกลายเป็นผู้มีชื่อเสียงโด่งดัง เป็นที่ยอมรับของชาวล้านนาและคนไทยทั่วประเทศ เนื่องมาจากเหตุผล 5 ประการ ดังนี้ **ประการแรก** เนื่องมาจากวัตรปฏิบัติอันเคร่งครัดของท่าน คือเป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ ฉันทมัวเดียว ไม่ฉันทเนื้อสัตว์ ไม่แตะต้องเงินไม่สะสมวัตถุ ไม่ใช่วาจาเหน็บแนมผู้ใด เป็นผู้ถือศบารมียอย่างอุกฤษฏ์ จนได้รับการขนานนามว่า “ครูบาเจ้าศีลธรรม” **ประการที่สอง** ท่านเป็นสัญลักษณ์หรือตัวแทนของการต่อสู้ทางอุดมการณ์ด้านศาสนา ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อยุคปฏิรูปการปกครองในช่วงสมัยรัชกาลที่ 5-6 ระหว่างการยืนหยัดคุณค่าของ “จิตวิญญานล้านนา” ไม่ให้ถูกทำลายไปกับความพยายามรวมศูนย์อำนาจของทั้งฝ่ายอาณาจักรและฝ่ายศาสนจักรส่วนกลาง

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ (Proceedings) ครั้งที่ 10 เรื่อง “เอกบุรุษล้านนา ครุบาบุคคลสำคัญของโลก” “Ekkaburut Lanna The Great Kruba; One of the World's” Great Personalities” วันที่ 2 มีนาคม 2567

ภายใต้พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 (พ.ศ.2445)ที่บังคับให้พระสงฆ์ทั่วราชอาณาจักรมีวัตรปฏิบัติเป็นหนึ่งเดียว ครุบาเจ้าศรีวิชัยถูกฟ้องให้ได้รับโทษ หรือต้องอธิกรณ์ทั้งหมด 6 ครั้งจากพระราชาคณะชั้นผู้ใหญ่ที่มองว่าท่านเป็นคนหัวแข็งยุยงปลุกปั่นชาวบ้านให้กระด้างกระเดื่องต่อรัฐ ถูกเรียกว่าเป็น “กบฏฝิบุญ” แต่แท้จริงแล้วประชาชนชาวล้านนากลัวยกย่องว่าท่านคือ นักบุญ หรือ “**ตนบุญแห่งล้านนา**” ประการที่สาม ท่านได้สืบทอดศาสนทายาทไว้จำนวนมาก ด้วยการบรรพชาอุปสมบทกุลบุตร โดยเฉพาะชาวเขาชาวดอยผู้ด้อยโอกาส ยากไร้ทางไกลความเจริญ ไม่มีโอกาสได้ศึกษาธรรมะและเคยนับถือศาสนาผีหรือลัทธิบูชาผีมาก่อน น้อมนาให้เข้ามาสู่ร่มกาสาวพัสตร์นับจำนวนไม่ถ้วน จนได้รับการขนานนามจากชาวกะเหรี่ยงว่าเป็น “**พระโพธิสัตว์ศรีอารียเมตไตรย**” ประการที่สี่ ท่านมุ่งมั่นที่จะประกาศพระธรรม เผยแผ่ศาสนาขององค์พระศาสดาด้วยการจาริกเทศนาธรรมแก่ชาวบ้าน ทั้งชาวเมือง และชุมชนทุรกันดาร ทั้งยังจารพระธรรมคัมภีร์บนใบลานเพื่อสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาอีกจำนวนมากว่า 2.700 ผูก เป็นผู้มีปฏิปทาในพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า จนได้รับฉายาอีกหนึ่งฉายาว่า “**ครุบาหลวง**” หมายถึงเป็นภิกษุที่ยิ่งใหญ่ ประการที่ห้า ท่านเป็นผู้นำในการก่อสร้างปฏิสังขรณ์โบราณสถานถาวรวัตถุจำนวนมากมาย ทั่วแผ่นดินล้านนา สิริรวมแล้วจำนวนมากนับกว่า 300 แห่ง แต่ละแห่งท่านใช้เวลาก่อสร้างอย่างรวดเร็ว เนื่องจากเป็นผู้มีบารมีสามารถรวมพล รวมปัจจัย วัสดุแรงงาน จากผู้เลื่อมใสศรัทธามาช่วยเหลือโครงการแต่ละแห่งให้บรรลุผลสำเร็จอย่างรวดเร็ว ทำให้ท่านได้รับฉายาอีกนามว่า “**ครุบาทันใจ**” (เพ็ญสุภา สุขคตะ, 2562 : 106)

แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ป้าหมายหลักท่านมุ่ง บำเพ็ญตนเพื่อไปเป็นพระพุทธเจ้า ส่วนประชาชนร่วมกันสั่งสมบุญเพื่อไปสวรรค์ นิพพาน หรือพบ พระศรีอารียเมตไตรยในอนาคต หลักการสร้างพลังชุมชนของครุบาศรีวิชัย เป็นการยึดประชาชนเป็น ศูนย์กลาง อุทิศตนเพื่อมุ่งพัฒนาชุมชนจากแหล่งที่ขาดความเจริญให้ได้รับการพัฒนา หรือตามที่ ประชาชนต้องการพัฒนา หลักการสร้างพลังชุมชนจึงอยู่บนฐานของประโยชน์ส่วนบุคคล ประโยชน์ ผู้อื่น และประโยชน์ส่วนรวม วิธีการสร้างพลังชุมชนของครุบาศรีวิชัย การสร้างพลังความคิดที่ถูกต้องให้กับประชาชน การส่งเสริมพลังความคิดที่ถูกต้องให้กับประชาชน การสร้างแนวความคิดที่ถูกต้องให้กับประชาชน การสร้างพลังการทำงานของประชาชนจะเป็นระบบที่ก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวผลักดันให้เกิด กิจกรรม พัฒนาขึ้นภายในชุมชน และสามารถสร้างความเจริญให้แก่ประเทศชาติได้ในที่สุด (พระพิชัย ปียสีโล (อินต๊ะชาว), 2562) ดังนั้นครุบาศรีวิชัย เป็นนักบุญในยุคถึงพุทธกาลที่ได้สร้างคุณประโยชน์ต่อเพื่อนมนุษย์สรรพสัตว์และพระพุทธศาสนา ด้วยความเมตตา กรุณา อันเปี่ยมล้นด้วยความศรัทธาแน่นแน ท่านจึงได้รับการขนานนามว่า นักบุญ แห่งล้านนาไทย (พระครูสิริสุตานุยุต, 2560 : 43) จากผลงานของครุบาศรีวิชัยในการ

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ (Proceedings) ครั้งที่ 10 เรื่อง “เอกบุรุษลันนา ครุบาบุคคลสำคัญของโลก” “Ekkaburut Lanna The Great Kruba; One of the World's” Great Personalities” วันที่ 2 มีนาคม 2567

ปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนผ่านงานสาธารณสงเคราะห์งานสาธารณะ ประโยชน์การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ผู้เขียนจึงสนใจที่จะศึกษาภาวะผู้นำของครูบาศรีวิชัยในด้านภูมิหลังการ พัฒนาชุมชนของครูบาเจ้าศรีวิชัย เพื่อนำไปสู่การถอดรูปแบบการพัฒนาชุมชนของครูบาเจ้าศรีวิชัย และวิเคราะห์รูปแบบการสร้างพลังชุมชนของครูบาเจ้าศรีวิชัย เนื่องจากเห็นความสำคัญของการสร้างพลังชุมชนที่ประชาชนเข้ามา มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนให้เกิดการพัฒนาแก้ไขปัญหา และสนองความต้องการของประชาชนในชุมชนได้อย่างยั่งยืน (พระมหาธวัชชัย ธมฺมร สี, ดร. 2564 : 452)

เพราะฉะนั้น ความเป็นผู้นำของครูบาศรีวิชัยค่อย ๆ แสดงภาพชัดเจนมากขึ้นเมื่อผ่านกาลเวลาทั้งคนรุ่นใหม่และรุ่นเก่ายังคงรัก เคารพและศรัทธาในวิถีแห่งการปฏิบัติในฐานะท่านเป็นผู้นำหลากหลายด้าน อีกทั้งการสร้างชุมชนต่าง ๆ ให้ดำรงอยู่ภายใต้บริบทตามแบบอย่างทางพระพุทธศาสนาได้อย่างชัดเจนมากที่สุดอันสมควรยกย่องท่านไว้ในฐานะบุคคลสำคัญของโลกในอนาคตอันใกล้และสำคัญผลงานและการนำของท่านยังคงปกธงชัยแห่งความสุขของงคนลันนาได้อย่างสง่างาม

แนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงبارมี

ภาวะผู้นำ (Leadership) เป็นความสามารถในการใช้อิทธิพลของผู้นำเพื่อให้ผู้ใต้บังคับบัญชาร่วมมือกันปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุถึงจุดประสงค์ขององค์กร และช่วยให้กลุ่มเกิดความรู้สึกที่ดีต่อกัน และมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนเข้าใจง่าย เพื่อให้กลุ่มร่วมมือกันทำงานไปสู่เป้าหมายอย่างราบรื่น ภาวะผู้นำมีความสำคัญอย่างมากต่อการพัฒนาองค์กรและการจัดการ เพราะจะทำให้มีการปฏิบัติที่ก่อให้เกิดจุดมุ่งหมายขององค์กร บรรลุเป้าหมายองค์กร ไม่ว่าจะเป็นในระดับใด ภาวะผู้นำล้วนมีความสำคัญ เพราะก่อให้เกิดผลที่แตกต่างอย่างเห็นได้ชัด ลักษณะสำคัญของภาวะผู้นำคือ ผู้นำที่มีอิทธิพลเหนือผู้ตามโดยไม่ได้อาศัยตำแหน่ง อำนาจหน้าที่และประเพณีที่ยึดถือกันมา เป็นบุคคลที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ มีความฉลาด เชื่อมั่นในตนเอง สามารถก่อให้เกิดความผูกพันทางจิตใจที่ล้าลึกระหว่างผู้นำกับผู้ปฏิบัติตาม ดังนั้น ภาวะผู้นำเชิงบาร์มีหรือภาวะผู้นำแบบความสามารถพิเศษ (Charismatic Leadership) เป็นภาวะผู้นำที่อธิบายถึงผู้ที่มีบทบาท มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงในเชิงทัศนคติและความรู้สึกของสมาชิกในองค์กร โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่ไม่ลงตัว มองประโยชน์ส่วนร่วมเป็นหลัก มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง กล้าเสี่ยง กล้าลอง กล้าท้าทายแม้จะตกอยู่ในสถานการณ์ที่กดดัน มีทักษะความสามารถผู้นำที่มีความคิด ความเชื่อมั่นในความคิดของตน สมรรถภาพทางสติปัญญาดี มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ อดทน เสียสละ มีความสามารถในการชนะใจคนอื่น ภาวะผู้นำเชิงบาร์มีจะเกิดขึ้น

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ (Proceedings) ครั้งที่ 10 เรื่อง “เอกบุรุษลันนา ครุบาบุคคลสำคัญของโลก”
“Ekkaburut Lanna The Great Kruba; One of the World's” Great Personalities” วันที่ 2 มีนาคม 2567
เมื่อผู้นำแสดงให้เห็นถึงความสามารถและความสำเร็จจนประทับใจลูกน้อง (วาสิณี สุวรรณคาม, กัญญ์
รัชการย์ เลิศอมรศักดิ์, 2565 : 1,231)

ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงบารมี เป็นการย้อนกลับไปสู่การศึกษาภาวะผู้นำตามแนวคิดดั้งเดิม ที่กล่าวถึงผู้นำว่าเป็นผู้มีอำนาจจากความสามารถเฉพาะตนในการสร้างอิทธิพลหรือผลกระทบอย่างลึกซึ้งและเหนือกว่าบุคคลทั่วไปต่อผู้ตาม โดย เว็บบอร์ (Weber) เป็นผู้ริเริ่มนำคำว่า “บารมี” (Charisma) มาใช้ในการอธิบายภาวะผู้นำที่มีความสามารถพิเศษ นับตั้งแต่ เว็บบอร์ (Weber) เสนอแนวคิดเกี่ยวกับบารมีดังกล่าว ก็มีข้อขัดแย้งทางความคิดเกิดขึ้นเรื่อยมาว่า โดยแท้จริงบารมีนั้นเป็นผลสำคัญ ที่เกิดขึ้นจากคุณลักษณะปรุ่งแต่ง (Attributes) ของผู้นำและเงื่อนไขสถานการณ์หรือว่าเป็นผลที่เกิด จากกระบวนการปฏิสัมพันธ์ (Interaction process) ระหว่างผู้นำและผู้ตาม และพบว่านักวิชาการ ต่างให้คำนิยามของคำว่า “Charisma” ในลักษณะและความหมายที่แตกต่างกันมากมาย แต่ส่วนใหญ่ จะมีแนวคิดตรงกันว่า บารมีเป็นผลกระทบ (Effect) ที่เกิดจากกระบวนการปฏิสัมพันธ์ (Yukl, G., (1994), อ้างใน ประวิทย์ มั่นปาน, 2565 : 12) อย่างไรก็ตาม เฮ้าส์ (House) ได้อธิบายเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงบารมีที่ได้มาจากการวิจัยผู้นำในสภาพสังคม ต่าง ๆ พบว่า ภาวะผู้นำเชิงบารมีนั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร มีความแตกต่างจากผู้อื่นอย่างไร และเงื่อนไขใดที่ก่อให้เกิดภาวะผู้นำเชิงบารมี รวมถึงคุณลักษณะของผู้นำ ซึ่งสามารถสังเกตได้จากพฤติกรรมที่ ผู้ตามแสดงออกเป็นตัวบ่งชี้มาให้เห็นรวม 9 ประการ ดังนี้

- 1) ผู้ตามให้ความไว้วางใจในการกระทำที่ถูกต้องของผู้นำ
- 2) ผู้ตามจะเกิดความเชื่อถือและมีความเชื่อคล้ายกับผู้นำ
- 3) ผู้ตามจะแสดงการยอมรับผู้นำโดยปราศจากข้อสงสัยใด ๆ
- 4) ผู้ตามจะแสดงความรักใคร่และความพึงพอใจต่อผู้นำ
- 5) ผู้ตามจะเต็มใจเคารพเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้นำ
- 6) ผู้ตามพยายามเอาแบบอย่างหรือเลียนแบบผู้นำ
- 7) ผู้ตามมีความรู้สึกร่วมทางอารมณ์ต่อพันธกิจร่วมกับผู้นำ
- 8) ผู้ตามพยายามยกระดับเป้าหมายของกลุ่มหรือองค์การให้สูงขึ้น
- 9) ผู้ตามมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มหรือองค์การ โดยแสดงออกด้วยการให้ความร่วมมือและความมั่นใจว่าตนจะสามารถช่วยทำให้เป้าหมายของงานหรือองค์การบรรลุผลได้

สรุปได้ว่า ผู้นำที่ผู้ตามยอมรับและปฏิบัติตามได้นั้นจะก่อให้เกิดแรงขับเคลื่อนบนฐานของจิตใจในผู้ตามจนกลายเป็นสิ่งที่ต้องยึดถือและปฏิบัติได้ด้วยความซื่อสัตย์และจริงใจหรือที่เรียกว่ามอบหัวใจให้กับผู้นำนั้น ๆ อีกทั้งการบรรลุเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยดีอาจจะต้องเพิ่มพลังงาน

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ (Proceedings) ครั้งที่ 10 เรื่อง “เอกบุรุษล้านนา ครุบาบุคคลสำคัญของโลก”
“Ekkaburut Lanna The Great Kruba; One of the World's” Great Personalities” วันที่ 2 มีนาคม 2567
บางอย่างที่เรียกว่า บารมีของผู้นำ เมื่อเป้าหมายบรรลุได้แล้ว ผู้นำนั้นจะกลายเป็นผู้นำเชิงบารมีหรือมี
บารมีได้ด้วยประการนี้

วิเคราะห์ภาวะผู้นำเชิงบารมีของครุบาศรีวิชัย

ครุบาศรีวิชัยได้ชื่อว่า เป็นนักบุญแห่งล้านนา ทำให้ประชาชนไทยภาคเหนือต่าง ๆ มีความ
เคารพรักในคำสอนและหลักการปฏิบัติยิ่งนัก จนกลายเป็นวัฒนธรรมหลายประการของคนเมืองเหนือ
และประเพณีต่าง ๆ มากมายที่ถูกคิดค้นเพื่อถวายแด่ครุบาศรีวิชัยในกาลต่อมา อีกทั้งในปัจจุบันในมี
คณะทำงานทั้งภาครัฐ เอกชน คณะสงฆ์และประชาชนทั่วไปได้จับมือกันเพื่อรวบรวมเอกสารสำคัญ ๆ
ที่จะยื่นและยกย่องครุบาศรีวิชัยให้เป็นบุคคลสำคัญของโลก นั้นแสดงให้เห็นว่า ครุบาศรีวิชัยมีอิทธิพล
อย่างมากต่อชาวล้านนาไทยหรือที่เรียกว่า ผู้นำเชิงบารมี โดยจากการสังเคราะห์เอกสารต่าง ๆ ทำให้
พบลักษณะของผู้นำเชิงบารมีของครุบาศรีวิชัย 7 ประการได้แก่

1) **ความเป็นผู้มีจิตใจมั่นคงเชื่อมั่นในตนเองอย่างสูงสุด** ด้วยความที่ครุบาศรีวิชัยมีความ
ศรัทธาทำให้มีหลักที่ยึดเหนี่ยวให้เกิดความมั่นคงทางจิตใจในระดับหนึ่ง แต่จะมั่นคงจริงต้องมีปัญญาโดย
เกิดความรู้เข้าใจด้วยตนเอง ศรัทธาเป็นความมั่นใจที่อาศัยหลักข้างนอกคือสิ่งภายนอกหรือสิ่งอื่นมา
เป็นเครื่องยึด เหมือนมีคนมาพาคนหลับตาเดิน ถ้าเราเชื่อมั่นในคนที่จูงนำพาเราไป เราก็มี security
ได้ แต่ถ้าเราลืมตามองเห็นทางด้วยตนเอง เราจะมี ความมั่นใจโดยสมบูรณ์ คือมองเห็นทางนั้นชัดเจน
เพราะว่า security ที่แท้จริงนี้ ไม่ใช่มั่นคงข้างนอกอย่างเดียว ต้องมีความมั่นคง ที่ทำให้เกิดความมั่นใจ
อย่างแท้จริง และความมั่นใจนี้แหละจะเป็นตัวที่จะทำให้ตั้งหลักได้ และใจจึงจะสงบ หมายความว่า
จะมั่นคงแท้ต้องถึงขั้นทำให้ใจสงบได้ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), ออนไลน์)
เพราะฉะนั้น เมื่อครุบาศรีวิชัยมีจิตใจที่มั่นคงต่อการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งย่อมได้รับพลังอำนาจ
อย่างน้อย 4 ประการได้แก่ 1. Self-empowerment : มีความเชื่อในตัวเองในความสามารถของ
ตัวเองที่จะมีชีวิตที่เราวาดฝันไว้ได้ 2. Strong connections : เนื่องจากมีความคิดที่เป็นแง่บวก มี
ความอดทน และ เชื่อใจได้ คุณสมบัตินี้ จะดึงดูดคนดี ๆ เข้ามาในชีวิตได้ 3. Enhanced
performance : จิตใจที่เข้มแข็ง มักพาไปสู่ความสำเร็จได้ในที่สุด เพราะคนที่มีจิตใจที่เข้มแข็ง รู้จัก
ตัวเอง รู้ว่าผู้ตามทำอะไรเพื่ออะไร สามารถโฟกัสกับสิ่งที่สำคัญ และ ไม่ปล่อยให้ตนเองเสียเวลาไปกับ
อะไรที่ไม่ส่งผลดีในระยะยาว และ 4. Increased resilience : เมื่อมีจิตใจที่เข้มแข็ง พวกเขาจะสามารถรับมือกับความเครียด ความผิดหวัง เรื่องที่ไม่คาดหวังต่างๆ ที่เกิดขึ้นมาในชีวิตได้อย่างมี
ประสิทธิภาพ แทนที่จะโฟกัสกับเรื่องที่พวกเขาไม่สามารถควบคุมจัดการได้ (Ungkana

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ (Proceedings) ครั้งที่ 10 เรื่อง “เอกบุรุษลันนา ครุบาบุคคลสำคัญของโลก” (Ekkaburut Lanna The Great Kruba; One of the World's) Great Personalities” วันที่ 2 มีนาคม 2567 Kerttongmee, ออนไลน์) ดังนั้น เมื่อมีจิตใจที่เข้มแข็งแล้ว ย่อมทำให้เกิดความมั่นคงไม่คลอนแคลน ต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่จะทำให้ลายเป้าหมายของตนเองลงไป

2) มีภาวะทางอุดมคติในการทำงานอย่างแรงกล้าต่อสิ่งใด ๆ ทั้งหลาย การพัฒนาสังคมของ ครุบาศรีวิชัยจะมุ่งเน้นที่การสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องซึ่งมีทั้งพ่อค้าคหบดี ข้าราชการ เจ้าหน้าที่รัฐ เป็นต้น ซึ่งในปัจจุบัน วิถีครุบาได้ถูกนำมาประยุกต์ใช้เป็นกลไกในการพัฒนา สังคม ผ่านโครงการ “วิถีครุบา งานหน้าหมู่” โดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน เป็นผู้ให้นำวิถีครุ บามาประยุกต์ใช้ ซึ่งการพัฒนาสังคมตามหลักวิถีครุบานี้มีจุดเริ่มต้นจากกระบวนการสร้างการเรียนรู้ หลักวิถีครุบา เมื่อกระบวนการสร้างการเรียนรู้ดีขึ้น สิ่งที่มาคือกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วม 4 ด้าน ได้แก่ 1) ร่วมวางแผน เพื่อเสนอความต้องการ/ปัญหา และสรุปเป็นโครงการ 2) ร่วมด าเนินการ คือการร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมทุนช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการท างานภายใต้การบริหารจัดการของครุ บา 3) ร่วมติดตามประเมินผล เป็นการร่วมกันของทั้งชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการ ร่วมกันตรวจสอบผลการดำเนินการว่าเป็นไปตามที่คาดหวังหรือไม่ และ 4) ร่วมใช้และรับผลประโยชน์ เป็นการร่วมกันใช้ประโยชน์อันเกิดขึ้นจากโครงการต่างๆ รวมทั้งการร่วมกันดูแลรักษา ซึ่งหากชุมชน สามารถที่จะดำเนินการตามกระบวนการมีส่วนร่วมดังกล่าวได้อย่างสมบูรณ์แบบ ก็จะนำไปสู่การ พัฒนาสังคมโดยใช้หลักวิถีครุบาในการพัฒนาสังคมแบบมีส่วนร่วมได้อย่างยั่งยืน ภายใต้คำกล่าวที่ว่า “ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบ ร่วมใช้ประโยชน์ และร่วมดูแลรักษา” (พระนฤพันธ์ ญาณิสโสโร, 2562 : 205-206) ดังนั้น ครุบาศรีวิชัยจึงมั่นใจกระบวนการดังกล่าวจะเกิดความศรัทธาจากการสร้าง สิ่งต่าง ๆ โดยเฉพาะเส้นทางการขึ้นดอยสุเทพ เป็นต้น

3) ความเป็นผู้ที่ยึดมั่นในการหลักการปฏิบัติตนทั้งพระวินัย และพระธรรม ครุบาเจ้าศรี วิชัย ท่านได้รับการยกย่องอย่างในฐานะผู้บุกเบิกการพัฒนา สังคมตามแนวพระพุทธศาสนาการมองไป ที่จุดศูนย์แห่งการพัฒนา ครุบาเจ้าศรีวิชัยท่านได้กล่าวสอนไว้ก่อนมรณภาพว่า "ขอให้ศิษย์ทั้งหลาย ให้ ถือปฏิบัติบำเพ็ญความดีดังรูปปั้นนี้ให้ยึดมั่นในพระวินัย ให้มีเมตตากรุณาต่อ ประชาชนโดยเสมอหน้า กัน อย่าเลือกที่รักมักที่ชัง จงบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่ สาธารณะอบรมศรัทธาประชาชนให้อยู่ในศีลกิน ในธรรม ปกติประชาชนนั้นมีความดีอยู่ในตัวมากบ้างน้อยบ้างไม่เสมอกัน ก็เลศตณหาสิ่งแวดล้อมทำให้พวกเขา หลงผิดคิดทำบาปอกุศลต่าง ๆ จงพยายามสั่งสอนอบรมศรัทธาประชาชนให้เข้าใจ ถึง ธรรมะความเป็นจริงของชีวิตในโลกนี้และโลกหน้าเกิด" อันเป็นหลักเกี่ยวกับ ปรีศนาธรรมในทาง พระพุทธศาสนา สังคหวัตถุ 4 หมายถึง หลักธรรมที่เป็นเครื่อง ยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้อื่น ผูกไมตรี เอื้อเพื่อ เกื้อกูล หรือเป็นหลักการสงเคราะห์ซึ่ง กันและกัน ซึ่งหลักธรรมในข้อนี้ครุบาศรีวิชัยจะเน้น ท่านจะสอนให้คนรักและ สามัคคีกันเป็นอย่างมาก ประกอบด้วย การเสียสละ พุดด้วยความจริงใจ

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ (Proceedings) ครั้งที่ 10 เรื่อง “เอกบุรุษล้านนา ครุบาบุคคลสำคัญของโลก” “Ekkaburut Lanna The Great Kruba; One of the World's” Great Personalities” วันที่ 2 มีนาคม 2567

การ ประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น และการเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ (สามารถ บุญรัตน์ และคณะ, 2564 : 9-10) กล่าวได้ว่า พระวินัย และพระธรรมถูกยึดโยงกับวิถีปฏิบัติของครูบาศรีวิชัยอย่างแยกไม่ออกที่ทำให้ประชาชนทั่วไปมีความเคารพและปฏิบัติอย่างหนักแน่นตลอดมา

4) **ภาวะการณ์สร้างความมั่นใจให้กับประชาชนหรือผู้ตาม** เพราะการสร้างควมไว้วางใจ เป็นหนึ่งในกลยุทธ์หลักในการทำงาน ดังนั้น การสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชนผ่านการดำเนินงานด้วยความมุ่งมั่นและจริงจัง (intent) และการปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มสมรรถนะ (competence) และปฏิบัติงานตามแนวทาง 4 ด้าน ได้แก่ 1. มีมนุษยธรรม (humanity) – ดำเนินนโยบายและดำเนินงานอย่างมีมนุษยธรรม เห็นอกเห็นใจประชาชนให้ความสำคัญกับประสบการณ์และสุขภาพของประชาชน 2. มีความโปร่งใส (transparency) – เปิดเผยข้อมูลการทำงาน งบประมาณ ภาษาที่เข้าใจง่าย ให้ประชาชนสามารถเข้าใจและตรวจสอบการทำงานได้อย่างเต็มที่ 3. มีความสามารถ (capacity) – ดำเนินงานอย่างเต็มความสามารถ ดำเนินงานให้สำเร็จลุล่วงและปลอดภัยต่อทั้งประชาชนและผู้ปฏิบัติงาน และปฏิบัติงานตามความคาดหวังขององค์กรที่เกี่ยวข้องและประชาชนได้ มีความรู้ความสามารถ สร้างความร่วมมือให้สามารถทำงานตอบสนองปัญหาที่ซับซ้อนขึ้นได้อย่างทันทั่วทั้งที่ และ 4. มีความน่าเชื่อถือ (reliability) – ดำเนินงานตามที่เคยให้สัญญาไว้กับองค์กรที่เกี่ยวข้องและประชาชน และดำเนินงานด้วยมาตรฐานอย่างสม่ำเสมอ เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น สามารถแก้ไขได้อย่างทันทั่วทั้งที่ รวมไปถึงมีการประเมินการปฏิบัติงานและแก้ไขปรับปรุงอย่างสม่ำเสมอ (Deloitte Insights,ออนไลน์) ดังนั้น ประชาชนให้ความไว้วางใจครูบาศรีวิชัยอย่างมาก เพราะท่านทำให้เห็นว่าทุกอย่างจะสำเร็จไปได้ก็ด้วยความสามัคคีของประชาชนเอง มิใช่จากเจ้าหน้าที่ หรือบุคคลอื่น ๆ

5) **ภาวะการณ์คิดและตัดสินใจตั้งอยู่บนฐานที่เป็นประโยชน์แก่พระพุทธศาสนาและประชาชน** การมุ่งมั่นสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์สังฆิกเสนาสนะ ถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างบารมีอย่างหนึ่งของครูบาเจ้าศรีวิชัยเพราะอันสืบเนื่องมาจากการสร้างวัด คือการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา วัดคือสถานที่บำเพ็ญบุญระหว่างพระสงฆ์และฆราวาส ยิ่งจำนวนการสร้างวัดทวีคูณมากขึ้นเพียงใด ก็ยิ่งเท่ากับว่าครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ช่วยสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้กระจายไปสู่มหาชนวงกว้างมากขึ้นเท่านั้น ดังคำกล่าวของพระเถระรูปหนึ่งว่า ตลอดช่วงระยะเวลาหลายทศวรรษที่ผ่านมา ในฐานะที่อาตมภาพเป็นเจ้าอธิการสงฆ์วัดพระธาตุคุดยสุเทพราชวรวิหาร และได้รับมอบหมายภารกิจจากมหาเถรสมาคมแต่งตั้งให้ทำหน้าที่ดูแลวัดวาอารามของล้านนาในเขตภาค 7 อันครอบคลุมพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน และแม่ฮ่องสอน อาตมาได้เรียนรู้ถึงอานุภาพแห่งความสำเร็จของครูบาเจ้าศรีวิชัยต่อการกระทำสิ่งที่ยากเข็ญให้บรรลุผลได้ราวเนรมิตนั้น ว่าแท้จริงแล้วหาได้มีปาฏิหาริย์ใดๆไม่ ทว่าเกิดจากการที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นผู้มีคุณสมบัติที่ควรเดินตามรอยอยู่หลาย

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ (Proceedings) ครั้งที่ 10 เรื่อง “เอกบุรุษล้านนา ครุบาบุคคลสำคัญของโลก”

“Ekkaburut Lanna The Great Kruba; One of the World's” Great Personalities” วันที่ 2 มีนาคม 2567

ประการ ในที่นี้จะขอหยิบยกขึ้นมาสาธกให้เห็น 3 ประการ ได้แก่ ความเป็นผู้เสียสละ ความเป็นผู้มี
ปณิธานมุ่งมั่น และความเป็นผู้สติปัญญา (เพ็ญสุภา สุขคตะ, 2562 : 110) ดังนั้น คุณลักษณะดังกล่าว
ย่อมไม่มีใครปฏิเสธได้เลยว่า ท่านเหมาะสมต่อการยกย่องว่า ทำงานเพื่อประโยชน์ของมวลมนุษยชาติ
อย่างบริสุทธิ์ใจ

6) ความเป็นผู้ที่ยึดเอาความสำเร็จชีวิตเพศสมณะอย่างสมบูรณ์แบบมากที่สุด การนำ
เรื่องราวของครูบาศรีวิชัยถูกนำมายึดโยงกับกิจกรรมงานก่อสร้างและงานบูรณปฏิสังขรณ์ต่างๆ ที่ท่าน
ได้สร้างเอาไว้ให้ เป็นสาธารณะประโยชน์ในล้านนา จากมนุษยธรรมคานหนึ่งก้าวสู่ร่มกาสาบพัสตร์ได้
อุทิศกำลังกาย กำลังใจให้กับพุทธบริษัท 4 อย่างไม่เคยต้องการสิ่งตอบแทนจากสังคม ท่าน
เปรียบเสมือนต้นไม้ใหญ่ แห่งล้านนา แผ่บารมีปกป้องคุ้มครองชาวล้านนาให้อยู่ในความสงบสุข
ร่มเย็นการสร้างวัดเป็นการสืบ ทอดอายุพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืน เพราะวิถีชีวิตของชาวล้านนามี
พระพุทธศาสนาเป็นแกนกลาง การสร้างวัดจึงเป็นการสร้างแหล่งบุญ แหล่งกุศล รวมถึงสาธารณะ
ประโยชน์ในช่วงหลัง เช่น ถนน สะพาน ศาสนสถาน เปรียบเสมือนการสร้างทานให้ผู้คนได้มากราบ
ไหว้บูชา ได้มาใช้สอย ซึ่งถือว่าเป็น การทำทานบารมีที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งของพระครูบาศรีวิชัย
ในแง่ของคุณค่าแนวคิดนี้ ถือว่า มนุษย์ท่านนั้นมีคุณค่าทางจริยธรรม สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติอื่นๆ
ปราศจากคุณค่าทางจริยธรรม เหตุผลที่พระครูบาศรีวิชัยเริ่มบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานและฟื้นฟู
สิ่งแวดล้อมตามแนวทางจริยศาสตร์ข้างต้นนั้น ก็เพราะคำนึงถึงอนุชนรุ่นหลัง โดยอาศัยหลักการของ
แนวแบบประโยชน์นิยมที่เห็น ว่าทุกคนควรเข้ามีส่วนร่วมเนื่องจากเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และจะต้อง
ไม่ผลักระยะอันสำคัญนี้ให้คน กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง โดยเฉพาะผู้ที่ด้อยโอกาสในสังคม (พระวัฒนา อดุลกา
โม และกาญจนพงศ์ สุวรรณ, 2567 : 123) ดังนั้น ความก้าวหน้าของเพศบรรพชิตที่ยิ่งกว่านั้นก็คือ
การทำงานประโยชน์ให้เกิดขึ้นกอนุชนรุ่นหลังได้ระลึกถึงบทบาทของพระสงฆ์รูปหนึ่งที่เสียสละ
แรงกาย แรงใจ และแรงสติปัญญาเพื่อผู้อื่นอย่างสุดความสามารถของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับคำสอน
ที่ระบุว่า ประโยชน์ในปัจจุบัน ประโยชน์ในอนาคตและประโยชน์ที่สูงสุดของพระพุทธศาสนา

7) ความสามารถในการสร้างพลังทางสังคมได้อย่างอัครจรรย การสร้างพลังชุมชนของครูบาศรี
วิชัย ได้แก่ 1) การมีปณิธานมุ่งมั่นแน่วแน่ เพื่อจะบำเพ็ญตนเป็นพระพุทธเจ้า 2) ความศรัทธาในตัว
ผู้นำเชื่อในบารมีของผู้นำว่าจะทำได้สำเร็จ 3) ความเสียสละ เป็นความเสียสละของผู้นำและผู้ร่วม
พัฒนาชุมชน 4) เมตตา มีความปรารถนาดี ด้วยจิตใจอันบริสุทธิ์ 5) ภูมิปัญญาและเทคโนโลยี เป็นการ
ผสมผสานระหว่างความรู้เดิมและ เทคโนโลยีสมัยใหม่ 6) เครือข่าย เครือข่ายของศิษย์ยานุศิษย์
เจ้านาย คหบดีพ่อค้าวานิชทั้งชาวจีน และชาวไทยใหญ่ ชาวล้านนา และชาวกะเหรี่ยง 7) การมีสัจจะ
มีจิตใจแน่วแน่ที่จะทำให้สำเร็จ โดยมีเป้าหมายหลักท่านมุ่ง บำเพ็ญตนเพื่อไปเป็นพระพุทธเจ้า ส่วน

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ (Proceedings) ครั้งที่ 10 เรื่อง “เอกบุรุษลันนา ครุบาบุคคลสำคัญของโลก” “Ekkaburut Lanna The Great Kruba; One of the World's” Great Personalities” วันที่ 2 มีนาคม 2567

ประชาชนร่วมกันส่งสมัญญะเพื่อไปสวรรค์ นิพพาน หรือพบ พระศรีอริยเมตไตรยในอนาคต หลักการสร้างพลังชุมชนของครูบาศรีวิชัย เป็นการยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง อุทิศตนเพื่อมุ่งพัฒนาชุมชนจากแหล่งที่ขาดความเจริญให้ได้รับการพัฒนา หรือตามที่ ประชาชนต้องการพัฒนา หลักการสร้างพลังชุมชนจึงอยู่บนฐานของประโยชน์ส่วนบุคคล ประโยชน์ ผู้อื่น และประโยชน์ส่วนรวม (พระพิชัย ปิยสีโล (อินตะขาว), 2562) เพราะฉะนั้น การสร้างชุมชนของครูบาศรีวิชัยนับได้ว่าเป็นผลงานนามธรรมที่นำไปสู่ผลงานเชิงประจักษ์แก่ประชาชนจำนวนมากให้มารวมกลุ่มกันเพื่อสร้างสิ่งดีมีประโยชน์ต่อทุกคนจนถึงปัจจุบันได้มีชุมชนหลายชุมชนยังคงน้อมรับเอาหลักการปฏิบัติตนเองตามแบบอย่างของท่าน จนกลายเป็นสิ่งเมืองลำพูนได้ให้ความสำคัญและขึ้นชื่อเรื่องของการมีส่วนร่วมในสังคมมากที่สุดในประเทศ

สรุปและข้อเสนอแนะ

ภาวะผู้นำเชิงบารมีของครูบาศรีวิชัยได้มีภาวะที่สำคัญ ได้แก่ 1) ความเป็นผู้มีจิตใจมุ่งมั่นเชื่อมั่นในตนเองอย่างสูงสุด 2) มีอคติในการทำงานอย่างแรงกล้า 3) ความเป็นผู้ที่ยึดมั่นในการหลักการปฏิบัติตนทั้งพระวินัย และพระธรรม 4) สร้างความมั่นใจให้กับประชาชนหรือผู้ตาม 5) คิดและตัดสินใจตั้งอยู่บนฐานที่เป็นประโยชน์แก่พระพุทธศาสนาและประชาชน 6) ยึดเอาความสำเร็จชีวิตพิเศษสมณะ และ 7) ความสามารถในการสร้างพลังทางสังคม ซึ่งทั้ง 7 ประการที่กล่าวย่อมาแสดงให้เห็นว่า ผู้ที่ได้สัมผัส รับรู้ และฟังเสียงแห่งประวัติศาสตร์ลันนาไทยย่อมต้องเข้าใจในตัวตนที่แท้จริงของครูบาศรีวิชัยได้อย่างชัดเจนว่า ท่านได้แสดงความเป็นผู้นำเชิงบารมีอย่างที่สุดจนบารมีเหล่านั้นยังถ่ายทอดมายังลูกหลาน และประชาชนในจังหวัดลำพูน เชียง เชียงราย แพร่ น่าน พะเยาและจังหวัดใกล้เคียงให้ได้อิทธิพลต่อการทำงานและการปฏิบัติตนของท่านในฐานะพระสงฆ์รูปหนึ่งในบรรดาพระพุทธศาสนา เสียสละความสุขส่วนตนเพื่อความสุขส่วนรวมนับได้ว่าหาได้ยากในยุคปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

ประวิทย์ มั่นปาน. (2565). ภาวะผู้นำเชิงบารมีของผู้บริหารโรงเรียนเอกชน. *ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

พระพิชัย ปิยสีโล (อินตะขาว). (2562). การสร้างพลังชุมชนของครูบาศรีวิชัย. *หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา)*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ (Proceedings) ครั้งที่ 10 เรื่อง “เอกบุรุษลันนา ครุบาบุคคลสำคัญของโลก” “Ekkaburut Lanna The Great Kruba; One of the World's” Great Personalities” วันที่ 2 มีนาคม 2567 พระครูสิริสุตานุยุต. (2560). *ลำพูนเมืองแห่งความสุข บนความพอเพียง*. ลำพูน : หจก.ณัฐพลการพิมพ์.

พระมหาธวัชชัย ธมฺมร สี, ดร. (2564). ภาวะผู้นำของครูบาศรีวิชัยที่มีต่อการสร้างพลังชุมชน. รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 7. “วิถีพุทธ วิถีชุมชน รากฐานชีวิตที่มั่นคงสังคมลันนาในสังคมวิถีใหม่”. วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2564 ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระนฤพันธ์ ญาณิสฺสโร. (2562). วิถีครูบา: แนวคิดและกลไกการพัฒนาสังคมแบบมีส่วนร่วม. *วารสารศิลปการจัดการ*. 3 (3), : 205-206.

พระวัฒนา อตถกามา และกาญจนาพงศ์ สุวรรณ. (2567). วิเคราะห์บทบาทการเผยแผ่ธรรมของครูบาเจ้าศรีวิชัย. *วารสารชัยภูมิปริทรรศน์*. 7 (1) : 116-125.

เพ็ญสุภา สุขคตะ. (2562). “ครูบาเจ้าศรีวิชัย” เป็นบุคคลสำคัญของโลกต่อองค์การยูเนสโก. *วารสารมจร.ทริภุชชัยปริทรรศน์*. 3 (2). : 106- 118.

วาสิณี สุวรรณคาม, กัญญ์รัชการย์ เลิศอมรศักดิ์. (2565). ภาวะผู้นำเชิงบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา. การประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 4. “GRADUATE SCHOOL CONFERENCE 2022 / Happiness: ความสุขและคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืนในยุคสังคมดิจิทัล”. วันพุธที่ 31 สิงหาคม พ.ศ. 2565. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา วิทยาเขตสมุทรสงคราม. : 1,231)

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). *ความมั่นคงทางจิตใจ*. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : <https://www.watnyanaves.net/th/book-reading/87/2> [1 มีนาคม 2567].

สามารถ บุญรัตน์ และคณะ. (2564). “อารยธรรมวิถี ๔ ครูบา : แนวคิดและกระบวนการพัฒนาสังคมในจังหวัดลำพูน”. วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Deloitte Insights. *ความไว้วางใจสาธารณะ” สำคัญไฉนสร้างได้อย่างไร?*. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : <https://thailandpolicylab.com/public-trust-in-government/> [1 มีนาคม 2567].

House. (1997). “A 1976 Theory of Charismatic Leadership.” in Leadership: The Cutting Edge, J. G. Hunt and L. L. Larson (Eds.). Carbondale: Southern Illinois University Press.

Ungkana Kerttongmee. *10 ลักษณะของคนที่มีความเข้มแข็งทางจิตใจ*. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : <https://www.betteryoubypair.com/post/10characteristicsofmentallytoughpeople> [1 มีนาคม 2567].